

10. Абилхасимова А. Е. Цифрлық білім беру ресурстарын білім беру үдерісінде қолдану // Молодой ученый. – 2020. – № 14 (304). – С. 292-295. – URL: <https://moluch.ru/archive/304/68503/> (дата обращения: 07.03.2021).

References:

1. Qazaqstan Respyblikasynda bilim berýdi jáne ғылымды damytýdyń 2020 – 2025 jyldarǵa arnalǵan memlekettik baǵdarlamasy, 2019 jylǵy 27 jeltoqsandaǵy № 988 – <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>
2. "Sifrly Qazaqstan" memlekettik baǵdarlamasy, 12 jeltoqsan 2017 № 827 - <https://digitalkz.kz/kz>
3. Pedagog mártebesi týraly Qazaqstan Respyblikasynyń Zańy 2019 jylǵy 27 jeltoqsandaǵy № 293-VI QRZ, Astana, Aqorda/ <http://orleu-atr.kz/wp-content/uploads/2020/>
4. Darazha, I., Lyazzat, R., Ulzharkyn, A., Saira, Z., Manat, Z. Digital Competence of a Teacher in a Pandemic 2021 9th International Conference on Information and Education Technology, ICIET 2021 this link is disabled, 2021, сmp. 324-328, 9419644
5. Muhametjanova S.T. Interaktivti jabdyóqtarmen jumys jasaýdyń ádis-tásilderi. Ádistemelik qural-A.; Almaty kitap, 2010-96 b.
6. Sardarova J.Y. Sardarova J.Y. Bilim berýdi jańartý jagdaynda bastaýysh aqparattandyrydyń teoryasy men praktikasi. Ped.gyl.dokt.gyl.dár.alý úshin daıyn. diss. avtořef. Almaty, 2008.
7. Polat E.S. Novye pedagogicheskie i informacionnye tehnologu v sisteme obrazovanie, 2001-128
8. Keńesbaev S.M. "Joǵary pedagogikalyq bilim berýde bolashaq muǵalimderi jańa aqparattyq tehnologiany paidalana bilýge daıarlaýdyń pedagogikalyq negizderi": ped. ғылдokt....avtořef.:13.00-08-Türkistan, 2006-43 b.
9. Nýrgaliev G., Tajıǵylova A.I. Pedagogicheskie tehnologu informatızasu obrazovania: Monografiya-A.:RSIO, 2002-268 s.
10. Abilhasimova, A. E. Sifrlyq bilim berý resyrstarın bilim berý úderisinde qoldaný / A.E. Abilhasimova. – Tekst : neposredstvennyı // Molodoı ýchenıı. – 2020. № 14 (304). – S. 292-295. URL: <https://moluch.ru/archive/304/68503/> (data obrasheniya: 07.03.2021).

МРНТИ 14.35.01

<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.12>

Г.Қ. Нүркенова,¹ А.А. Есмағұлова¹, Г.С. Махмұтова¹

«Bolashaq» Академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан

СТУДЕНТТЕРДІ ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУҒА ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЕРІКТІЛІК ӘРЕКЕТКЕ ДАЙЫНДАУ

Аңдатпа

Мақала бүгін таңда өзекті болып табылатын студенттерді ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен еріктілік әрекетке дайындау мәселесіне арналған. Мақалада мәселеге теориялық талдау жасалады, «еріктілік» терминінің мазмұны, студенттік кезеңдегі еріктіліктің әлеуметтік феномені ашылады. Студенттердің еріктілік әрекетін ұйымдастыру шарттары қарастырылып, жоғары мектептегі еріктіліктің негізгі қағидаттары айқындалды. Авторлар университеттің оқу процесін ұйымдастырудың тиімді әдісінің бірі ретінде ретінде студенттік еріктілер әрекетінің дамуын атап өтеді. Мақалада студенттердің еріктілік әрекетін ұйымдастырудың маңызды міндеттері, студенттердің болашақ кәсіби маман ретіндегі әрекетін үйлестіру, оларды жұмыстың осы бағытына дайындау, басқа еріктілік ұйымдармен өзара іс-әрекет қажеттілігі туралы ашылып қарастырылады. «Bolashaq» академиясының педагогикалық білім беру бағдарламалары студенттерінің еріктілік әрекеті мәселелері бойынша жүргізілген сауалнама нәтижелеріне талдау жасалды. Сауалнама нәтижелері негізінде авторлар қорытынды жасап, студенттерді еріктілік әрекетке дайындаудың маңыздылығын анықтайды. Сондай-ақ әдістемелік тұрғыдан ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасау бойынша еріктілік жұмысты ұйымдастыруға және мазмұнына байланысты

анықталған кейбір қиындықтарға тоқталады. Авторлар студенттердің қызығушылығын арттыру және еріктілік әрекетке тарту бойынша шаралар кешенін ұсынды.

Түйін сөздер: еріктілік, ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар, еріктілік әрекет, студенттер, инклюзия.

*Нуркенова Г.К.¹, Есмагулова А.А.¹, Махмұтова Г.С.¹.
¹Академия «Bolashaq», г. Караганда, Қазақстан*

ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ К ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Аннотация

Статья посвящена одной из актуальных на сегодняшний день проблеме подготовки студентов к волонтерской деятельности с детьми с особыми образовательными потребностями. В статье приводится теоретический анализ проблемы, раскрывается содержание термина «волонтерство», социальный феномен волонтерства в студенческий период. Рассмотрены условия организации волонтерской деятельности студентов, определены основные принципы волонтерства в высшей школе. Авторы отмечают в качестве эффективного способа организации воспитательного процесса вуза развитие студенческого волонтерского движения. В статье раскрываются значимые задачи организации волонтерской деятельности студентов, необходимость координации деятельности студентов как будущих профессионалов, подготовки их к данному направлению работы, взаимодействию с другими волонтерскими организациями. Приведен анализ результатов опроса *студентов педагогических образовательных программ Академии «Bolashaq»* по вопросам волонтерской деятельности. На основе результатов опроса авторами сформулированы выводы, определено значение подготовки студентов к волонтерской деятельности, были выявлены некоторые трудности, связанные с организацией и содержанием волонтерской работы по работе с детьми с особыми образовательными потребностями в методическом плане. Авторами предложен комплекс мер по повышению интереса и вовлечению студентов в волонтерскую деятельность.

Ключевые слова: волонтерство, дети с особыми образовательными потребностями, волонтерская деятельность, студенты, инклюзия.

*Nurkenova G.K.¹, Esmagulova A.A.¹, Makhmutova G.S.¹.
¹Bolashaq Academy, Karaganda, Kazakhstan*

PREPARING STUDENTS FOR VOLUNTEER WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract

The article is devoted to one of the urgent problems of preparing students for volunteer work with children with special educational needs. The article provides a theoretical analysis of the problem, reveals the content of the term "volunteering", the social phenomenon of volunteering in the student period. The conditions of the organization of volunteer activity of students are considered, the basic principles of volunteering in higher education are determined. The authors note the development of the student volunteer movement as an effective way of organizing the educational process of the university. The article reveals the significant tasks of organizing students' volunteer activities, the need to coordinate students' activities as future professionals, prepare them for this area of work, and interact with other volunteer organizations. The analysis of the results of the survey of students of pedagogical educational programs of the Academy "Bolashaq" on volunteer activities is given. Based on the results of the survey, the authors formulated conclusions, determined the importance of preparing students for volunteer activities, identified some difficulties associated with the organization and content of volunteer work to work with children with special educational needs in methodological terms. The authors propose a set of measures to increase the interest and involvement of students in volunteer activities.

Keywords: volunteering, children with special educational needs, volunteering, students, inclusion.

Кіріспе. Қоғамда болып жатқан әлеуметтік өзгерістер болашақ жастармен жұмыс жөніндегі маманның кәсіби құзыреттілігі туралы мәселенің жаңа тұжырымын негіздеді. Бүгінгі қоғамның дамуының осы кезеңінде білім беруді адамға және оның дамуына қайта бағыттау, болашақ мамандарды кәсіби даярлаудың маңызды міндеті болып табылатын гуманистік дәстүрдің жандануы қажет екені анық. Студенттердің оқу кезінде алған теориялық білімдері, олардың кәсібилігінің негізі болатынын, бірақ сонымен бірге оқу процесі кезінде студенттердің жеке қасиеттерін дамыту да аса маңызды екенін Белясова И.Ю.[1, б. 74], Шкутина Л.А., Рымханова А.Р., Мирза Н.В. [2, б. 21] және т.б. өзінің ғылыми мақалаларында атап өткен болатын.

Осыған байланысты студенттерді *ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен* еріктілік әрекетке дайындау жас мамандарды кәсібилендірудің басым бағыттарының бірі бола алады, өйткені еріктілікке қатысу жеке тұлғалық жетілдірудің ресурстарын табуға көмектеседі, рефлексияны дамытуға, өзін-өзі танытуды ынталандыруға ықпал етеді. Сол себепті де еріктілік іс-әрекеттер жастар бірлестіктері мен студенттік өзін-өзі басқару іс-әрекетіндегі басты бағыттарының біріне айналууда. Студенттік еріктіліктің әлеуметтік феномені бүгінде еліміздің қоғамдық өмірінде барған сайын арта түсуде.

2021 жылғы 28 мамырдағы көрсеткіш бойынша еріктілер 1 мыңнан астам жобаны іске қосып үлгерді, оның ішінде 542 әлеуметтік, 100 экологиялық, 87 мәдени, 64 медициналық, 63 спорттық, 45 оқиғалық жобалар. Жалпы беріліп жатқан статистикалық мәліметтерге сүйенетін болсақ, бүгін де ерікті жұмысқа тартылғандардың санының өсуі байқалады. Елімізде еріктілікті дамыту 7 негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылуда, соның ішінде біз «Қапқор» – көмек көрсету бағытындағы ерекше қажеттіліктері бар балалармен студенттерді еріктілік әрекетке дайындау мәселесін қарастырып отырмыз [3].

Жоғары білім беру мекемелерінде студенттік еріктілер әрекетін дамыту студенттік ортада тәрбие процесін ұйымдастырудың тиімді тәсілі де бола алады. Басқа адамдардың қиыншылықтары мен мәселелеріне куә болған студент, қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдарға құрмет, жанашырлық сезімін сезінеді. Мұқтаж адамдарға қол жетімді көмек көрсету процесінде студенттер өздерін қоршаған әлемге оң әсер ете алатын адамдар ретінде көрсетеді. Өзгелердің көмегінсіз өздеріне көмектесе алмайтын адамдарды көріп, олар өмірдің құндылығы туралы ойлана бастайды. Сонымен қатар, студенттік еріктілердің тұрақты іс-әрекеті қазіргі таңдағы ұмытылып бара жатқан еңбек тәрбиесінің дамуына ықпал етеді. Студенттер басқалардың еңбегіне мұқият қарап, өз еңбегін бағалай бастайды. Өз іс-әрекетінің жемісін көрген жастар рухани құндылықтардың кейде материалдық құндылықтардан маңызды екенін түсінеді және өз жұмысынан нақты моральдық қанағат алады. Бұл студенттердің еріктілік іс-әрекетінің негізгі тәрбиелік әсері болмақ [2, б. 30].

Зерттеу материалдары және әдістері . Еріктілік іс-әрекет мұқтаж адамдарға тегін ерікті көмек көрсетуді және бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыруды көздейді.

Еріктілік іс-әрекет (лат. voluntarius – ерікті) – бұл өзара көмек пен өзіне-өзі көмек көрсетудің дәстүрлі түрлерін, ресми қызмет көрсетуді және азаматтық қатысудың басқа да нысандарын қоса алғанда, ақшалай сыйақыны есептемей, қалың жұртшылықтың игілігі үшін ерікті түрде жүзеге асырылатын қызметтің кең ауқымы [4, б.8].

Сөздіктерде сипатталғандай, француз тілінен аударғанда, ерікті-бұл жақын адамдарға қамқорлық жасауды, оларға ерікті және риясыз негізде көмектесуді қалайтын ерікті адам.

Еріктілік іс-әрекет тек ақысыз көмекпен ғана емес, сонымен қатар қызмет барысында білім алумен де ерекшеленеді, әртүрлі адамдармен қарым - қатынас жасау дағдылары дамиды, ең бастысы-қоғам мүшесі ретінде өзін-өзі жүзеге асыру болып табылады [5, б.76].

Г.С. Курагинаның пікірінше, студенттерді еріктілікке тарту себептері тек альтруистік немесе діни сипатта ғана емес. Олар адамның басқа қажеттіліктеріне жауап бола алады (мысалы, жаңа дағдыларды үйрену, қолдау табу, жаңа нәрсе жасауға қабілетті сезіну, әлеуметтік қатынастар құру және т.б.). Г.С. Курагина студенттерге ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекет базалық практикалық білім, функционалдық мүмкіндіктері шектеулі адамдармен жұмыс істеу дағдыларын алуға мүмкіндік беретіндігін айтады [6, б. 19].

Білім және ғылым министрі А.Аймағамбетов елімізде инклюзивті білім беруді қолдау негізінде осы бағыт бойынша барлық педагог мамандардың кәсіби тұрғыдан даярлықтары болуы тиіс дегені мәлім. Ендеше осы мақсатта, біздің ойымызша, ертеңгі күнгі маман ретінде студенттердің еріктілік іс-әрекетін үйлестіру, оларды осы жұмыс бағытына дайындау, басқа еріктілер ұйымдарымен байланыс орнату, басқа оқу орындарының еріктілер топтарымен тәжірибе алмасудың мағынасы зор.

Еріктілікке тарту үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болады, соның ішінде:

- қоғамдық хабарландырулар;
- «жеке» шақыру хаттар;
- көрнекі үгіт;
- БАҚ, ғаламтор арқылы ақпараттандыру;
- жеке әңгімелер және т. б.

Еріктілер қызметінің мазмұны, оның мәселелері, қиындықтары мен табыстары туралы ақпаратпен жұмыс істейтін еріктілердің студенттік топтарға шығуы өте тиімді. Осылайша, студенттерді еріктілік әрекетке тарту болашақ мамандық үшін осы қызметтің пайдалылығымен байланысты мотивтер топтарына сүйену қажет; сонымен қатар еріктілік әрекетке қатысу мотивтері келесідей топтастырылып, жеке тұлғаның бірқатар қажеттіліктеріне негізделеді:

1) тану қажеттілігі-адамдар өз жұмыстарын немесе қабілеттерін басқалардың жоғары бағалауын қалайды;

2) жетістікке жету қажеттілігі-адамдар маңызды нәрсені істегендерін сезгенді ұнатады;

3) өзін-өзі бақылау қажеттілігі-көптеген адамдар өздерін дербес сезінгісі келеді, өз өмірі мен іс-әрекеттеріне жауапты екенін сезінеді;

4) әртүрлілікке деген қажеттілік-адамдар, әдетте, бір нәрсені жасаудан шаршайды;

5) өсуге қажеттілік-адамдар өз тәжірибесін, білімін дамытуға, кеңейтуге және байытуға және өзінің өмірлік мәртебесін арттыруға ұмтылады;

6) қарым-қатынас қажеттілігі – адамның қандай да бір топқа жату, танылу, сүйікті болу, басқа адаммен немесе топпен ынтымақтасу қажеттілігі, бұл адамдар үшін топта жұмыс істеу, топтық тапсырмалар алу маңызды;

7) ойын-сауыққа деген қажеттілік – бұл бір қарағанда жеңіл болып көрінуі мүмкін, бірақ ойын-сауық қажеттілігі кейде басқаларға қарағанда өте күшті ынта тудыратындығын естен шығармаған абзал.

Студенттермен жұмыс тиімділігінің шарты еріктілер жұмысының мазмұнын нақты анықтау болып болады. Жас адам үшін оның жұмысының әлеуметтік мәні өте маңызды. Сондықтан олардың өзекті әлеуметтік мәселелер туралы идеяларын зерделеп, оларды ерікті әрекет орталығына қою маңызды. Сонымен студенттердің еріктілік іс-әрекетін ұйымдастыру шарттары төмендегідей:

1. *Студенттерді оқыту және іс-шараларды дайындау кезінде әртүрлі сала мамандарының өзара бірлескен іс-әрекеті.*

2. *Алдын алу іс-шараларын ұйымдастырудың әртүрлі нысандарын пайдалану (акциялар, кураторлық сағаттар, концерттік бағдарламалар, сахналық қойылымдар).*

3. *Жұмыс тәжірибесін ақпараттық қамтамасыз ету (студенттік ақпараттық сайт, презентациялар, бейнефильмдер және т.б.).*

Зерттеуіміздің мақсаты студенттерді ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке дайындау мәселесін ғылыми-теориялық негіздеу және тәжірибелік тұрғыдан зерделеу болып табылады. Осы мақсатқа орай зерттеудің келесідей міндеттері айқындалды:

- студенттерді еріктілік іс-әрекетке дайындау мәселесінің өзектілігін айқындау;
- еріктілік іс-әрекет ұғымына теориялық талдау жасау;
- студенттерді еріктілік іс-әрекетке дайындау мәселесін тәжірибелік тұрғыдан зерделеу.

Еріктілерді оқыту студенттердің еріктілік қызметке ақпараттық дайындығын болжайтын дәріс және семинар сабақтары; семинар-тренингтер: коммуникативтік дағдылар тренингі, топ бірлігі тренингі; жеке өсу тренинг; әлеуметтік-педагогикалық тренинг; әлеуметтік мекемелер мамандарының клиенттермен өзара іс-әрекеттің және қарым-қатынастың ерекшеліктері туралы дәрістері; болашақ жұмыс стратегиясын талқылау; тәжірибе; мәселелер мен табыстарды бөлісу үшін қолданыстағы еріктілердің қатысуымен дөңгелек үстелдер; студенттердің сұранысы бойынша жеке кеңес беру нысандарда жүзеге асырылуы мүмкін.

Жалпы еріктілерге ұсынылатын қызмет әр түрлі болуы мүмкін, бірақ оның кез-келген түрі талапқа сай маңызды болуы керек: еріктіге жақын және түсінікті мәселелерді шешуге бағытталуы тиіс.

ЖОО ішіндегі еріктіліктің негізгі қағидаттарына тоқталып өтетін болсақ, олар келесідей:

- ерікті әрекетті ұйымдастыруға жеке тұлғаға бағытталған және дараландырылған тәсілді іске асыру арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарды күшейтуді көздейтін өзара іс-әрекеттің гуманистік бағдар қағидаты;

– ерікті студенттердің ресурсын тұрақты режимде де, қарқынды қатысу режимінде де ерікті дағдыларға оқытудың әртүрлі режимін қамтитын портфолионы одан әрі алу арқылы бірлесіп ұйымдастыру идеясына негізделген рекрутинг қағидаты; бұл қағидаттың өміршеңдігінің басты шарты еріктілік бағдарламаларды басқаруды жүзеге асыруға мүмкіндік беру болып табылады;

– студенттердің бірлескен ұжымдық шығармашылығының құндылығын барынша мойындаудан тұратын корпоративтік қағидаты; өкілдері мұқтаждар игілігі үшін ерікті түрде әрекет ететін студенттік қоғамдық бірлестіктің рухын айқындайтын; ортақ нәтижеге қол жеткізу үшін мақсаттардың бірлігі және оларды өзара іс-әрекеттің барлық субъектілерінің түсінуі;

– өмірлік белсенділіктің құндылық принципі. Тіршілік әрекетінің құндылық мазмұнымен молығуы еріктілік әрекеттің беделін көрсету және танымал ету, студенттік қоғамдық бірлестіктің бірлігін символдық-белгілік деңгейде белгілеу арқылы қамтамасыз етіледі. Еріктілердің рәміздері құндылыққа бай көптеген заттар мен шындық құбылыстарын қамтиды: бірлестік туы, әнұран, эмблема, форма және т. б.; студенттердің санасы мен дүниетанымына үлкен әсер ететін дәстүрге айналған әрекеттер;

– қоғамдық мәселелерді өз бетінше шешуді анықтайтын оның қасиеттері мен дағдыларын дамытуды қолдауға бағытталған жұмысты ұйымдастырудан тұратын студенттің бастамасын ынталандыру және қолдау қағидаты;

– кәсіптік бағдарлау қағидаты: қоғамдық пайдалылығы бар және нәтижелері одан әрі кәсіптік қызметте маңызды болатын жобаларды әзірлеуге қосу арқылы студенттерді болашақ кәсіптік қызметке бағыттау;

– сабақтастық қағидаты студенттерді оқытудың барлық кезеңдерінде курстар арасындағы байланысты қамтамасыз ету міндетін шешуге мүмкіндік береді. Сабақтастық процесінің тұтастығы ерікті әрекет мақсаттарының, мазмұнының, нысандарының, әдістерінің сабақтастығын қамтиды. Аталған қағидат ерікті студенттердің алдыңғы тәжірибесіне сүйене отырып, ерікті дағдыларды жетілдіру процесінің әрбір жаңа кезеңін құруға мүмкіндік береді [7, б. 17].

Бұл қағидалардың бірлігі мен өзара байланысы олардың бір-біріне органикалық енуінен көрінеді, өйткені кейбір қағидалардың талаптарын, шарттары мен ережелерін сақтау басқаларды жүзеге асыру мүмкіндігіне әсер етеді. Бұл процестің мазмұнының негізін құра отырып, олар психологиялық-педагогикалық сипаттағы бірқатар жағдайларды ескере отырып, ЖОО нақты педагогикалық тәжірибесіне ене алады:

– қоғамдық-студенттік бірлестіктің қоғамдық белсенділігін ынталандыратын, эстетикалық жүктемесі бар, оның белгілік элементтерімен байытуға бағытталған тіршілік әрекеті ортасының эмоциялық-құндылықтық қанықтығы;

– әр түрлі мотивациялар жасау арқылы әр студенттің жеке өсуін психологиялық-педагогикалық қолдау процесінде сәттілік жағдайларын қамтамасыз ету (оқуды ынталандыру, қоғамдық пайдалылық және еріктілік әрекет тәжірибесін алуға жеке қызығушылықты ынталандыру).

Ерікті әрекеттің тәрбиелік әлеуетін іске асыруға ықпал ететін педагогикалық жағдайлар:

1. Студенттік ұжымда ерікті әрекет туралы қоғамдық пікірді кәсіби даму құралы ретінде қалыптастыру, қосымша кәсіби тәжірибе алу, қызықты адамдармен танысу, ұйымдастырушылық қабілеттерді дамыту және т. б.;

2. Ерікті акциялар мен бағдарламаларды жарнамалау;

3. Студенттерге таңдау жасауға мүмкіндік беру: ерікті күш-жігерді қолдану салалары, ерікті қызмет бағыттары; еріктілердің көмегіне мұқтаж адамдардың санаттары; ерікті әрекетке қатысу ұзақтығы (бірлі-жарым қысқа мерзімді акциялар немесе ұзақ мерзімді бағдарламалар);

4. Жетістіктерді көпшілік алдында мойындау, еріктілерге алғыс білдіру; еріктілердің еңбегі, олардың еңбегінің нәтижелері туралы хабарлар ету, бұл туралы еңбек өмірбаянында, ұжым тарихында, отбасында есте сақтау, бұл адамның қоғамдағы мәртебесі мен беделін арттырады;

5. Ерікті жоба аясында жаңа маңызды адамдармен байланыс орнатуға, жаңа әлеуметтік топтарға қол жеткізуге мүмкіндік беру;

6. Ұзақ мерзімді ерікті бағдарламаларға дайындық, ұйымдастыру және қатысу шеңберінде қосымша білім беру мүмкіндіктерін беру;

7. Студенттерді ерікті күш-жігердің салалары мен нысандарын іздеуге тарту;

8. Еріктінің өзін - өзі жүзеге асыруы үшін мүмкіндіктер беру-көбінесе өз жобасын ойлап табуға және іске асыруға мүмкіндік беретін гранттар байқауы арқылы жүзеге асырылады [8, б. 43].

Алайда, студенттердің ерікті әрекеті кәсіби білім берудің (кәсіби әлеуметтенудің) жарамды және тиімді құралына айналуы үшін, ең алдымен, оның еріктілігін қатаң сақтау қажет. Мұндай іс-әрекетке қатысу қажеттілігі шеңберіне қойылған студент оны ауыр міндет ретінде қабылдайды, оған ресми түрде қарайды және өзінің жеке және кәсіби дамуы үшін өзіне тән мүмкіндіктерді пайдаланбайды.

Сонымен қатар, еріктіге ұсынылатын жұмыс:

– нәтижелі (яғни уақыт бойынша кейінге қалдырылмаған көрінетін нәтижеге ие болу);

– уақыт пен көлемде нақты оқшауландырылған (жас адамның жұмыс және оқу жұмыспен қамтылуын ескеру);

– «жанды» (күнделікті, қағазбастылық сипатындағы емес).

Еріктілік сырттан жүктелген ауыртпалық емес, негізгі жұмыспен қамтуға үйлесімді қосымша болуы керек. Екінші жағынан, егер жастар өзінің әлеуметтік қызметі үшін оқудан бас тартса, бұл жаман.

Студенттердің еріктілік әрекетін ұйымдастырудағы ең маңызды міндеттердің қатарына еріктіден мекемелер күтетін адам сипаттамалары мен дағдыларының сипаттамасын, еріктілерді оқытуды және дамытуды үйлестіруді, мекемеде еріктілер әрекетінің шеңберін айқындау, еріктінің де, мекеменің де қажеттілігін түсіну мен еріктілерді қабылдау процесін әзірлеуді, еріктілерді қолдау және бақылауды, еріктілер мен мекеме қызметкері арасындағы өзара қарым-қатынастарды түсіндіруді, еріктілерді көтермелеу жүйесін құруды, жалпы ақпараттық жиналыстар өткізу мәселелерін жатқызуға болады [9, б. 12].

Студенттерді ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке дайындау мәселесі бойынша сауалнама алынды. Сауалнама педагогикалық білім беру бағдарламалары бойынша білім алушылардан алынды. Сауалнамаға 120 білім алушы қатысты. Шағын сауалнама 3 сұрақтан тұрды. Ол мынандай сұрақтар қатарын құрады: «Еріктілік іс-әрекеттің қоғамдық өмірге пайдасы бар деп ойлайсыз ба?», «Болашақ педагог мамандарды ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке тарту қажет деп ойлайсыз ба?», «Сіз ерікті болғыңыз келе ме?». Әр сұраққа жауап нұсқалары ұсынылды [10].

Нәтижелері және талқылануы. Студенттердің пікірінше, еріктілік әрекеттің қоғамдық өмірге пайдасы бар деп ойлайсыз ба деген сауалы бойынша: иә, пайдасы бар деп есептеймін – 72,5%, сұраққа нақты жауап бере алмаймын - 13%, жоқ, аса пайдасы бар деп ойламаймын – 15% көрсетті (1,2,3-суреттер).

Сурет 1. Еріктілік әрекеттің қоғамдық өмірге пайдасы туралы студенттердің пікірі
(Дереккөз: құрастырушы авторлардың өзі)

Осы алынған нәтижелерден бүгінде жастардың еріктілік әрекетке деген көзқарастыраның басым бөлігі оң екеніне көзіміз жетеді. Алынған зерттеуден кейін қосымша әңгімелесу әдісі алынды. Респонденттердің еріктілік әрекеттің қоғамдық өмірге пайдасы бар екенін саналы түрде таңдағаны анықталды, олардың әңгіме барысында еріктілік үшін қажет және оның қызметі қоғамға қалай әсер ететінін түсінетіндігі айқындалды. Еріктілік әрекет қоғамға пайдасы бар деген пікірді ұстанған респонденттер мақсатты еріктілік әрекет неғұрлым тұрақты ерікті қоғамдастықты қалыптастырады деген ұстанымда болды. Сондай-ақ алынған көрсеткіштерден әлі де болса көзқарастары бір жақты болмаған немесе еріктілікті қолдамайтын пікірлердің бар екеніне куә болдық. Сұраққа нақты жауап

бере алмаған студенттермен қосымша әңгімелесу барысында олардың еріктілік әрекет туралы білімдерінің жеткіліксіздігі байқалды. Бұл білім алушылармен қосымша жұмыстар жүргізілу басшылыққа алынды. Ал теріс пікірлерді таңдаған респонденттер еріктілік әрекетті қолдамау себебі ретінде ішкі және сыртқы факторларды атап өтті. Ішкі факторларға мотивация, қызығушылық, эмпатиялық сезімдердің болмауы деп атап өтсе, ал сыртқы фактор ретінде олар әлеуметтік факторларды негіз қылды. Сонымен қатар осы мәселе бойынша жастардың толық ақпараттанбауы олардың осы мәселеге деген теріс немесе жансақ көзқарастың қалыптасуына да негіз болғандығы анықталды. Мұндай жауаптарды таңдаған білім алушылармен бірқатар ақпараттық-ағартушылық жұмыстарды атқару қолға алынды.

Сурет 2. «Сіз ерікті болғыңыз келе ме? деген сауал бойынша алынған көрсеткіштер (Дереккөз: құрастырушы авторлардың өзі)

«Сіз ерікті болғыңыз келе ме? деген сауал бойынша 57,5% – ия, мен ерікті болғым келеді, 15% - әлеуетті ерікті болғым келеді, 8,5% - мен күмәнданамын, 17,4% – жоқ, мен қаламаймын, 0,8% – бәлкім, 0,8% – ол туралы ойланбаппын деген жауаптарды таңдаған. Алынған көрсеткіштерден зерттеуге қатысқан жастардың басым бөлігі ерікті болуды қолдайтыны анықталды. Олар еріктілік әрекет бастамашыл және жігерлі жастар үшін өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндік береді деген пікірді ұстанатындықтарын байқатты. Әңгіме барысында олардың кейбіреуі риясыз еңбек ету арқылы ұзақ мерзімді қызметтің маңызды ынталандырушылары жеке өсу мен жеке мәртебені арттыруға болады деген пікірді басшылыққа алатындықтарын байқатты. Сондай-ақ ерікті болуға оң көзқарастан басқа да, теріс көзқарастың ерікті болудан үзілді кесілді бас тартатын да студенттер кездескенін атап өтпеуге болмайды. Жалпы зерттеуге педагогикалық бағыттағы білім беру бағдарламаларының білім алушылары қатысқандықтан, аталған мәселеге теріс көзқарасты студенттермен оларға еріктілік әрекет туралы насихаттау жұмыстарын жүргізу мәселесін қолға алу басшылыққа алынды.

*Сурет 3. Болашақ педагог мамандарды ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке тарту қажеттігі бойынша алынған көрсеткіштер
(Дереккөз: құрастырушы авторлардың өзі)*

«Болашақ педагог мамандарды ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке тарту қажет деп ойлайсыз ба?» деген сауал бойынша 18% – жауап беруге қиналамын, 72% – иә, әрине қажет деп есептеймін, 10%-жоқ, қажет емес деген жауап нұсқаларын таңдаған. Алынған нәтижелерден жастардың көбі болашақ педагог мамандарды ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік іс-әрекетке тарту қажет деп есептейтіндіктері қуантады. Алайда жоғарыда айтылып өткендей еріктілікті қажет деп санамайтын болашақ педагогтармен қосымша жұмыс жасау қажет. Ақпараттық-ағартушылық жұмыстары әртүрлі нысандарда жүргізілді. Студенттермен осы мәселеге қатысты кураторлық сағаттар өткізіліп, кураторлық сағаттар барысында ақпараттық сайттардағы еріктілердің атқарып жатқан әрекеттеріне тоқталып, ерекше қажеттілігі бар балалар туралы жан жылуын тудыратын бейнефильмдер көрсетілу қолға алынды. Мұндай бейнефильмдер жастардың бойында эмпатия, мейірімділік, ықыластылық сияқты қасиеттердің қалыптастасуына оң әсерін тигізеді.

Болашақ педагогтарды жоғарыда аталып өткен әр түрлі іс-шаралар-акциялар, семинарлар, тренингтер өткізу арқылы еріктілік әрекетке тарту тиімді. Себебі студенттер осы іс-шаралардың тікелей қатысушылары бола отырып, олар өздері еріктілердің жұмысын бағалай алады, оның маңыздылығын түсінеді. Бұл олардың кәсіби өзін-өзі анықтау қажеттілігіне мәселенің жеке маңыздылығына үндеу болады деп ойлаймыз.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде жоғары оқу орындарында еріктілік әрекетті дамытудың негізгі міндеттері: студенттік ортада еріктіліктің идеялары мен құндылықтарын насихаттау болып табылады. Еріктілік студенттер үшін және олардың жалпы мәдени құзыреттерін, жалпы адамзаттық және адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру тұрғысынан пайдалы екенін атап өткен жөн. Ендеше жоғары оқу орнының білім беру кеңістігіндегі еріктілік түлектердің бойында оң қасиеттерді қалыптастырады деген қорытынды жасағымыз келеді. Ал мұндай жұмыстар Қазақстанның мәдени-тарихи қалыптасу процесінде қалыптасқан құндылықтар негізінде студенттердің бойында толерантты мінез-құлық мәдениетін қолдауға және дамытуға арналады. Бұл жағдайда олар моральдық ұстанымды және біздің қоғамға тән жағымсыз тенденцияларға қарсы тұру қабілетін қалыптастырады.

Қорытынды. Осылайша, зерттеу нәтижелері студент жастардың жеткілікті түсінігі бар және басым көпшілігі еріктілік әрекетті қолдайтындығын көрсетті. Сондай-ақ, ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу бойынша еріктілік әрекетті ұйымдастыруға және оның мазмұнына байланысты кейбір қиындықтар анықталды. Зерттеу нәтижелерін талдауға сүйене отырып, студенттермен болашақта келесі жұмыстарды атқаруды ары қарай жетілді қажет деген шешімге келдік:

- жалпы еріктілік әрекет туралы білімдерін кенейту;
- инклюзия саласындағы еріктілік әрекетті жандандыру;
- инклюзия саласында еріктілік әрекет тақырыбында студенттік конференциялар, семинарлар ұйымдастыру;
- ерекше қажеттілігі бар балалар мен олардың ата-аналарына, педагогикалық ұжымға, ерекше бала оқитын топ пен сыныпқа және т. б. еріктілер көмегін жүзеге асыру бойынша тәжірибелік тұрғыдан ұсыныстар әзірлеу.

Студенттердің еріктілік әрекетін іске асыру тиімді құрал және ресурс ретінде инклюзия саласын дамытуға ықпал ететін болады деп ойлаймыз. Сонымен қатар, бұл болашақ педагогтың кәсіби және жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудың тиімді құралы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. И.Ю. Белясова *Влияние добровольческой деятельности на формирование профессиональной компетентности будущих педагогов. Сборник конференции НИЦ Социосфера. № 29, 2014. – С. 74-80.*
2. Шкутина Л.А., Рымханова А.Р., Мирза Н.В., Ашимханова Г.С., Алышынбекова Г.К. *Человеческий ресурс-ключевой фактор успешной реализации системы инклюзивного образования. Вестник Новосибирского государственного педагогического университета, 2017, 7(1), – С. 21-33.*

3. «Birgemiz» волонтерлер фронт-офисінің ашылу рәсімі 2020 ж. 12 ақпан https://www.akorda.kz/kz/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-birgemiz-volonterler-front-ofisinin-ashylu-rasiminde-soilegen-sozi

4. Волонтерское студенческое движение «Дети доброты». Лучшая практика инклюзивного профессионального образования Московской области Материалы III регионального конкурса. – Москва, 2019, – С.8.

5. Оралканова И.А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования. - Дисс... PhD. – Алматы, 2014. – С.216.

6. Курагина Г.С. Организация студенческой волонтерской деятельности в вузе как направление воспитательной работы // Открытая библиотека научных сборников по гуманитарным дисциплинам [Электронный ресурс]. URL: http://utopiya.spb.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3002:2012-05-03-20-50-42&catid=114:2012-05-03-18-37-25&Itemid=140.

7. Прияткина Н.Ю. Подготовка волонтеров к деятельности с детьми с ограниченными возможностями здоровья // Современные проблемы науки и образования. 2016. № 4, стр. 17.

8. Иценко Т.Н., Гатиатулина Р.Р. Деятельность волонтеров в работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья: методические рекомендации. – Красноярск: Литера Принт, 2014. – С.86.

9. Быстрова Л.И., Галиханова Л.В., Крутицкая Е.В. Методические рекомендации по развитию сети волонтерских центров инклюзивного добровольчества. – М.: Издательство РГСУ, 2018. – С.102

10. Google әлеуметтік желісі арқылы жүргізілген сауалнамаға сілтеме URL: https://docs.google.com/forms/d/1kILLkzo0jdumgiWFKWPKfU_1EnznuPc_Ec4lKA4_k/edit#responses

References:

1. Belyasova I. Yu. Vliyanie dobrovol`cheskoj deyatel`nosti na formirovanie professional`noj kompetentnosti budushhikh pedagogov. Sbornik konferenczii NICz Socziosfera. # 29, 2014. – С. 74-80.

2. Shkutina L.A., Ry`mkhanova A.R., Mirza N.V., Ashimkhanova G.S., Alshy`nbekova G.K. Chelovecheskij resurs - klyuchevoj faktor uspehnoj realizaczii sistemy` inklyuzivnogo obrazovaniya. Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta, 2017, 7(1), – S. 21-33.

3. «Birgemiz» волонтерлер фронт-офисінің ашылу рәсімі` 2020 ж. 12 ақпан https://www.akorda.kz/kz/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-birgemiz-volonterler-front-ofisinin-ashylu-rasiminde-soilegen-sozi

4. Volonterskoe studencheskoe dvizhenie «Deti dobroty`». Luchshaya praktika inklyuzivnogo professional`nogo obrazovaniya Moskovskoj oblasti Materialy` III regional`nogo konkursa. - Moskva, 2019, – S.8

5. Oralkanova I.A. Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal`ny`kh klassov k rabote v usloviyakh inklyuzivnogo obrazovaniya. - Diss... PhD. - Almaty`, 2014. – S.216.

6. Kuragina G.S. Organizacziya studencheskoj volonterskoj deyatel`nosti v vuze kak napravlenie vospitatel`noj raboty` // Otkry`taya biblioteka nauchny`kh sbornikov po gumanitarny`m disciplinam [E`lektronny`j resurs]. URL: http://utopiya.spb.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3002:2012-05-03-20-50-42&catid=114:2012-05-03-18-37-25&Itemid=140.

7. Priyatkina N.Yu. Podgotovka volonterov k deyatel`nosti s det`mi s ogranichenny`mi vozmozhnostyami zdorov`ya // Sovremennye problemy` nauki i obrazovaniya. 2016. # 4, str. 17.

8. Ishhenko T.N., Gatiatulina R.R. Deyatel`nost` volonterov v rabote s det`mi s ogranichenny`mi vozmozhnostyami zdorov`ya: metodicheskie rekomendaczii. – Krasnoyarsk: LiteraPrint, 2014. 86 s.

9. By`strova L.I., Galikhanova L.V., Kruticzskaya E.V. Metodicheskie rekomendaczii po razvitiyu seti volonterskikh czentrov inklyuzivnogo dobrovol`chestva. – М.: Izdatel`stvo RGSU, 2018. 102 s.

10. Google әлеуметтік желісі` арқы`лы` зhyргi`zi`lgen saualnamaza si`lteme URL: https://docs.google.com/forms/d/1kILLkzo0jdumgiWFKWPKfU_1EnznuPc_Ec4lKA4_k/edit#responses